

УДК [37.011.3-051:78]:613.9

ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ МУЗИЧНОГО ТВОРУ ЯК ОСНОВНА ФОРМА НАВЧАННЯ ГРИ НА БАЯНІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ

Паламарчук В.М.

Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди

У статті обґрунтовується вплив музики на здоров'я людини. Розглядається специфіка методики викладання гри на баяні майбутніх учителів музики. Висвітлюється методика вивчення гри на музичному інструменті та розкриваються основні аспекти роботи над музичним твором. Розглянуто термін «здоров'язберігаючих освітніх технологій» як якісну характеристику будь-якої освітньої технології, її «сертифікат безпеки для здоров'я» і як сукупність тих принципів, прийомів, методів педагогічної роботи, які, доповнюючи традиційні технології навчання та виховання, наділяють їх ознакою здоров'язбереження.

Ключові слова: здоров'я, баян, інструментальна підготовка, вчитель музики.

Постановка проблеми. Розвиток України до сучасної глобальної цивілізації все більш актуалізує питання духовного розвитку молоді. Духовні виміри становлення особистості пов'язуються з її внутрішнім світом: утвердженням моральних цінностей, формуванням естетичних ідеалів, розвитком здатності до самопізнання, самовдосконалення, самореалізації. Суспільна потреба духовного розвитку молоді актуалізує виключно значущість мистецького, зокрема музичного навчання, що надає унікальну можливість осмислення світу й місця людини в ньому через об'єктивовану в художніх образах дійсність, забезпечує духовний зв'язок різних поколінь, різних культур.

Музичне виховання відіграє важливу роль у духовному становленні особистості людини. «Пізнання світу почуттів неможливе без розуміння й переживання музики, без глибокої духовної потреби слухати музику й діставати насолоду від неї, – писав видатний український педагог В. Сухомлинський. – Без музики важко

переконати людину, яка вступає в світ, у тому, що людина прекрасна, а це переконання, по суті, є основою емоційної, естетичної, моральної культури». Ці слова педагога-гуманіста конкретизують його думку про музичне виховання як першооснову у вихованні людини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика музичного образу розроблялася науковцями переважно у культурологічному аспекті (С. Безклубенко, В. Бровко, М. Каган, Л. Мізіна, О. Опанасюк, О. Щолокова), психологічному (Б. Назайкінський, Л. Мазель, Б. Теплов), виховному (О. Олексюк, О. Отич, Г. Шевченко, О. Ростовський). У спеціальній методичній літературі з питань навчання гри на баяні педагогічна робота над музичним образом висвітлена фрагментарно, зокрема у контексті формування виконавської майстерності (М. Давидов, І. Пуриц), розвитку техніки баяніста (А. Береза, В. Зав'ялов, В. Князев), емоційної стійкості та виконавської надійності (Л. Котова, Д. Юник).

Мета написання статті полягає у визначенні особливостей і вдосконалення практичної актуальності процесу підготовки гри на баяні майбутніх вчителів музики.

Виклад основного матеріалу. В наш час в сфері народно-інструментального мистецтва працюють тисячі спеціалістів: виконавці, викладачі, методисти, диригенти, концертмейстери. Їх творча співпраця створила основу для підведення підсумків накопиченого досвіду. Видаються різні методичні посібники у ВНЗ, училищах, коледжах, музичних школах ввели прогресивний інструмент – готово-виборний баян, відповідно змінився музичний репертуар. Розширились технічні, творчі, виражальні можливості баяністів-виконавців [1].

Відбуваються зміни і в методиці навчання і виховання. Принципи наукового узагальнення і зв'язок з практичною діяльністю стали ведучими, в навчальний процес вводяться нові інтерактивні технології навчання. Викладачі виховують у студентів високі моральні якості, патріотичні почуття, любов до України, до народних звичаїв, до своєї культури, мови до музики.

Серед широко застосовуваних інноваційних, педагогічних технологій у сучасній школі, особливе місце займають технології здоров'язбереження.

До здоров'язберігаючих технологій відносяться педагогічні прийоми, методи, технології, використання яких йде на користь здоров'ю учнів.

При виборі музики орієнтуємось на свої внутрішні бажання: у кожної людини свої біоритми. Будь-яка гармонійна музика позитивно впливає на біоритми. Каліфорнійський вчений Авраам Гольдштейн вважає, що «музичне задоволення» ми одержуємо завдяки звільненню ендорфіну – «гормону радості». Музична стимуляція мозку активує зв'язки між нейтронами і запобігає деградації. Наш організм найчутливіший до ритмічних звуків в діапазоні 1,2-4 Гц. Сучасна музика ґрунтується найчастіше на частотах 1-1,2 Гц. А частота 1,2 Гц – фундаментальна: це частота серцевих скорочень спокійної здорової людини [5].

Розслаблення, котре викликається певною музикою, підтримує здатність і готовність розуму до концентрування. Для стимулювання працездатності і навчання використовують ефективну музичну суміш. Вона допомагає створити і врегулювати настрої.

У 1993 році музикотерапія стає найпопулярнішим способом лікування у США. Доктор Шульман лікує людей, пропонуючи їм слухати аудіокасету із звуками різних внутрішніх органів людини: серце, легені, шлунок, кишківник.

П'ять аудіокасет професора психології Кіна Дічвайльда допомагають при стресах, знижують дратівливість і збуджують творчу енергію. Шість касет докторів Лера і Макклоуліна допомагають досягти піку інтелектуальної форми завдяки балансуванню правої і лівої півкулі головного мозку. Американські дієтологи і наркологи почали постачати на ринок аудіокасети для зменшення ваги тіла, проти куріння і алкоголізму. В інституті звукотерапії (штат Арізона, США) за допомогою музики намагаються відростити волосся на голові у лисючих. Дослідного матеріалу про цілющі властивості музики зібрано чимало, але робіт, які б розкривали механізми її дії на живий організм – значно менше [8].

Кожна система органів має свою «музичну партитуру» – найефективнішу сукупність звукових коливань. Аналізуючи числа обертів ферментів, можна припустити, що шлунок є найчутливішим до низького регістру (травні ферменти мають дуже низькі частоти – близько 10 Гц), а диханню та передачі нервових імпульсів, навпаки, відповідають високі частоти – 14000, 40 000 Гц. Зміна умов реакції змінює й частоти обертів: ситий шлунок «співає» вищим голосом.

Аналіз науково-педагогічних праць та сучасного стану музично-педагогічної практики показав невідповідність змісту і форм навчання учнів гри на баяні сучасним вимогам мистецької освіти, що посилюються суперечностями:

- між освітніми завданнями розвитку творчої індивідуальності учня та використанням на практиці стандартизованих методик навчання гри на музичному інструменті;

- між потребою формування широкого мистецького світогляду учнів та переважанням виконавсько-технічних підходів у процесі навчання гри на музичному інструменті;

- між визнанням важливості забезпечення глибокого розуміння учнями сутності музичних образів в інтерпретаційному процесі та відсутністю спеціальних методик роботи над музичним образом та відтворенням його у реальному звучанні [3].

Подолання цих суперечностей вимагає широкого впровадження культурологічного підходу у процес мистецького навчання учнів; забезпечення можливостей глибокого вивчення сутності та змісту музичних образів у процесі навчання гри на музичному інструменті; розробки педагогічного забезпечення сприйняття музичних образів і виразності їх відтворення у музично-виконавській діяльності кожним учнем.

Виконавець-баяніст, як і кожен музикант, повинен поєднувати справжню професійну майстерність з великою творчою сміливістю, гарячу любов до мистецтва – з прагненням віддати для його розквіту всі сили і знання. Він зобов'язаний чітко уявляти собі зміст виконуваного твору і мати достатньо технічних засобів для правдивої, переконливою його передачі. Яскраве, виразне виконання вимагає, щоб виконавець не тільки розумів твір, але і пережив, відчув його образи.

Виконавському мистецтву завжди були чужі милування зовнішніми ефектами, перетворення технічних засобів на самоціль. Там, де милування своєю грою або пасажем припиняє творчі пошуки, там починається падіння художника. Музикантові не можна забувати, що він грає не для себе, а для слухача. Виховання такого виконавця-професіонала, що гаряче любить свою справу, мистецтво – головне завдання педагога-баяніста.

Виховання і навчання складають єдине ціле в загальному, педагогічному процесі. У справі спеціальної освіти баяніста основна мета педагога – розвинути в учня любов до музики і музичне мислення, навчити розуміти художній твір і емоційно відгукуватися, на його утримання, забезпечити досконале володіння інструментом і всебічний зростання виконавських навичок учня.

Розуміння художнього твору перебуває в тісному зв'язку з емоційною чуйністю виконавця на зміст твору. Любити учень буде тільки ті твори, образи яких йому зрозумілі і активно впливають

на його емоції. Обов'язок педагога розширювати сферу доступних учневі понять і образів.

Любов учня до музики можна розвивати різними шляхами. Одним з них є виконання художніх творів самим педагогом, як у класі, так і на концертах.

Важливим принципом навчання є систематичне керівництво процесом навчання учня на основі продуманого індивідуального плану. Педагогу необхідно пам'ятати, що складання індивідуального плану дуже відповідальний етап педагогічної роботи. Вдалий підбір репертуару сприяє швидким успіхам учня, і навпаки, помилки при складанні можуть викликати вкрай небажані наслідки.

Щоб виховати кваліфікованого баяніста, слід проходити з учнем твори різноманітних жанрів і стилів. Значну частину навчального репертуару повинні складати обробки народних пісень і танців, бо баян народний інструмент і від баяніста, перш за все, потрібно виконання народної музики. Поряд з цим, в педагогічний репертуар необхідно включати перекладання класиків. Педагогу необхідно і самому робити такі перекладання і навчити цього своїх вихованців [4].

Іноді деякі педагоги намагаються в основу своєї роботи покласти максимальний розвиток тільки найбільш сильних сторін обдарування учнів та ігнорують найбільш слабкі. Наприклад, якщо учень має хороші технічні дані (а особливо, якщо ці дані відмінні), йому дають багато творів підкреслено віртуозних і майже не працюють над п'єсами кантиленного характеру. Трапляється і навпаки: якщо учневі легко даються твори кантиленного характеру, педагог всю свою увагу спрямовує на ліричний репертуар, майже нічого не роблячи для технічного зростання учня. Такі педагоги демонструють успіхи своїх вихованців на тому репертуарі, який їм дуже легко дається, і не показують у репертуарі, де можуть виявитися їх більш слабкі сторони. При такому односторонньому розвитку учень не зможе вийти з навчального закладу повноцінним педагогом і музикантом-виконавцем.

Підвищуючи загальний музичний рівень учня, необхідно в той же час розвивати його природні технічні можливості, щоб він міг виконувати будь-який репертуар. Запорука успіху в цьому – правильна і систематична робота на інструменті. Учень має усвідомити, що краще грати менше, але щодня, ніж більше, але нерегулярно. Дуже важливо при цьому, щоб учень не тільки умів працювати на інструменті, а й полюбив сам процес роботи, а це можливо лише за умови глибокого розуміння ним своїх завдань як майбутнього музиканта-виконавця.

Треба також навчити баяніста знаходити помилки і недоліки процесу самостійної роботи і бачити його труднощі, виховати в ньому наполегливість і прагнення до подолання цих труднощів. Особливо важливо виховувати ці якості у тих, хто вважає, що їм все легко дається, а значить, для них не обов'язково багато працювати. Навіть самому обдарованому учневі для розвитку її здібностей необхідна кропітка праця. Кожен учень баяніст завжди повинен пам'ятати, що робота над твором не закінчується з подоланням перших труднощів, що за ними йдуть ще більш складні виконавчі завдання.

Розвиток творчої ініціативи і самостійності учня без творчої ініціативи і самостійності не мислимий справжній музикант-виконавець. Над розвитком цих якостей педагогу потрібно працювати повсякденно, протягом усього періоду навчання баяніста у навчальному закладі. Адже свідоме засвоєння в процесі навчання – один із основних принципів педагогіки [3].

На початковому етапі навчання педагог пробуджує ініціативу учнів у процесі самого уроку. Тим із них, у кого успішність вища, він може дати самостійно довчити наполовину вивчений твір. Учневі, який добре впорається з цим завданням, можна запропонувати вивчити самостійно цілий твір.

Розвитку творчої ініціативи допомагає метод переконання. Педагог-баяніст повинен не декретувати своїх вказівок, а показувати учневі на конкретних прикладах, як потрібно виконувати те чи інше місце твору, чому саме таким прийомом і такою аплікатурою.

У роботі над музичним твором не можна обмежувати виконання твору учнем рамками подання педагога про звучання цього твору. Це не означає, що в індивідуальному розумінні твору учень-баяніст може виходити з рамок стилю. Завдання педагога – знайти ту середину, яка, з одного боку, надавала б можливість розвитку творчої ініціативи учня, а з іншого – утримувала б його в межах даного стилю. Над цим треба працювати з перших же днів навчання гри на баяні.

Щоб розвинути творчу самостійність учня, можна застосовувати і такий прийом, як вибір твору за його бажанням. Якщо запропонований учнем твір є повноцінним художнім твором і відповідає рівню розвитку учня на даному етапі навчання, педагог може нести його до робочого плану.

Величезний вплив на виховання творчої ініціативи має розвиток почуття ритму, слуху, музичної пам'яті, тобто здібностей, складових музичної обдарованості учня.

На розвиток творчої самостійності баяніста благотворно впливає також всебічна музична підготовка. Для цього потрібно часто слухати музику (виступи солістів, симфонічні концерти, оперу), завчасно готуючись до сприйняття музичних творів.

Дуже корисно учням-баяністам слухати один одного в класі, тому що це дає можливість легко помітити недоліки виконання. Аналізуючи причини помилок, допущених товаришем, можна швидше знайти і виправити свої власні.

Висновок. Таким чином, дослідження специфіки та підвищення ефективності процесу підготовки майбутніх вчителів музики гри на баяні дозволяє нам зробити такі висновки:

1. Формування та вдосконалення технічної майстерності студента-баяніста в класі постійно має контролюватися педагогом, бути осмисленим, систематичним, а не стихійним, чи епізодичним.

2. Доцільно створювати умови, які б викликали у студентів природну потребу в оволодінні грою на баяні. Варто зазначити, що навіть при найсумнінішому ставленні до своєї справи з боку педагога учень досягне необхідних результатів, якщо буде працювати самостійно – наполегливо, вдумливо й зосереджено.

3. Ефективність навчального процесу залежить від орієнтації педагога на активну позицію студента. Дуже важливо, щоб студент не тільки вмів самостійно працювати за інструментом, але й любив сам процес роботи над музичним твором.

Заняття на музичному інструменті, які будуються за принципом створення виконавських підходів, мають всі основи бути зарахованими до найбільш результативних способів загально-

музичного розвитку студентів, і що саме важливо – музично-інтелектуального та креативного розвитку. Ці заняття можуть приносити вагомий результат в тих ситуаціях, коли розширення художнього кругозору, збагачення музично-слухового досвіду, формування основ професійного творчого мислення у навчаючого музиці висувається на перший план педагогічних завдань майбутніх учителів музики.

Список літератури:

1. Ліпс Ф. Мистецтво гри на баяні / Ф. Ліпс. – М.: Музика, 1985. – С. 3.
2. Сухомлинський В.О. Сто порад учителеві / В.О. Сухомлинський. – К.: Рад. школа, 1988. – 304 с.
3. Зав'ялов В. Баян і питання педагогіки / В. Зав'ялов. – М.: Музика, 1971. – С. 14-15.
4. Алексеев І. Методика викладання гри на баяні / І. Алексеев. – М.: 1961. – С. 25-30.
5. Давидов М. Основи формування виконавської майстерності баяніста / М. Давидов. – К.: Муз. Україна, 1983. – 64 с.
6. Сухомлинский В.А. Серце отдаю детям. Рождение гражданина / В.А. Сухомлинского. – Кишинев: Лумина, 1979. – 624 с.
7. Чепига М.П. Стимуляція здоров'я та інтелекту: навч. посіб. / М.П. Чепига, С.М. Чепига. – 2-ге вид. перероб. і доп. – Київ: Знання, 2006. – 347 с.
8. Бодина Е.А. Воздействие музыки на воспитание личности / Е.А. Бодина // Педагогика. – 1992. – № 5. – С. 6-33.
9. Салій В.С. Духовний розвиток підлітків засобами мистецтва / В. Салій // Молодь і ринок: наук.-пед. журнал. – 2009. – № 5(52). – С. 111-113.
10. Пехота О.М. Освітні технології: навчально-методичний посібник / О.М. Пехота, А.З. Кіктенко, О.М. Любарська та ін.; За заг. ред. О.М. Пехоти. – К.: А.С.К., 2001. – 256 с.

Паламарчук В.Н.

Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди

ЗДОРОВЬЕСБЕРЕГАЮЩИЕ ТЕХНОЛОГИИ В ПРОЦЕССЕ ИЗУЧЕНИЯ МУЗЫКАЛЬНОГО ПРОИЗВЕДЕНИЯ КАК ОСНОВНАЯ ФОРМА ОБУЧЕНИЯ ИГРЕ НА БАЯНЕ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ МУЗЫКИ

Аннотация

В статье обосновывается влияние музыки на здоровье человека. Рассматривается специфика методики преподавания игры на баяне будущих учителей музыки. Освещается методика изучения игры на музыкальном инструменте и раскрываются основные аспекты работы над музыкальным произведением. Рассмотрено термин «здоровьесберегающие образовательные технологии» как качественную характеристику любой образовательной технологии, ее «сертификат безопасности для здоровья» и как совокупность тех принципов, приемов, методов педагогической работы, которые, дополняя традиционные технологии обучения и воспитания, наделяют их признаком здоровьесбережения.

Ключевые слова: здоровье, баян, инструментальная подготовка, учитель музыки.

Palamarchuk V.M.

Pereiaslav-Khmel'nitskyi State Pedagogical University
named after Hryhorii Skovoroda

HEALTHSAVING TECHNOLOGIES IN THE PROCESS OF STUDYING A MUSICAL WORK AS A BASIC FORM OF GAME TRAINING ON THE BAYAN OF FUTURE TEACHERS MUSIC

Summary

The article substantiates the influence of music on human health. The specifics of the method of teaching the game on the accordion of future music teachers are considered. The technique of studying the game on a musical instrument is described and the main aspects of work on a musical work are revealed. The term «health-saving educational technologies» is considered as a qualitative characteristic of any educational technology, its «safety certificate for health» and as a combination of those principles, methods, methods of pedagogical work that, in addition to traditional technologies of education and upbringing, endow them with a sign of health saving.

Keywords: health, button accordion, instrumental preparation, music teacher.